

ए. एन. सहगल आणि ओआरएस.

राजे राम श्योराण आणि ओआरएस.

३१ मार्च १९९५

के. रामास्वामी आणि एन. वेंकटचल, जे. जे. मी

तुच्छता

सेवाज्येष्ठता निश्चित करणे-सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेले निर्देश-दिलेल्या निर्देशांचे उल्लंघन करून थेट भरती व पदोन्नतीची नेमणूक करणे- धरले निर्देशांची अंमलबजावणी करण्याबाबत अधिकाऱ्यांकडून प्रामाणिकपणा नाही- धरले पदोन्नतीच्या बाजूने अंमलबजावणी करण्यात आली-बेकायदेशीरपणा दुरुस्त करण्यासाठी दिलेल्या सूचना.

ए. एन. सहगल अँड इतर वि. राजे राम श्योराण अँड ओर्स, [१९९२] सुप १ एससीसी ३०४ ह्या न्यायालयाने हरियाणा

सेवा अभियंता वर्ग-१ पीडब्ल्यूडी (रस्ते व इमारत शाखा) नियम, १९६० चा अर्थ लावला आणि थेट भरती आणि पदोन्नती यांच्यातील सेवाज्येष्ठता मोजण्यासंदर्भात निर्देश दिले की: (१) वर्ग १ सेवेतील पदोन्नती सेवेतील एसओ ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त असू नये आणि उर्वरित एसओ ५० टक्के फक्त सहाय्यक कार्यकारी अभियंत्यांसाठी खुले ठेवले जातील. जे थेट भरती झाले परंतु नंतर कार्यकारी अभियंता म्हणून पदोन्नतीसाठी पात्र आणि योग्य आढळले; आणि (२) सरळ भरतीच्या कोट्यातील पदावर विराजमान झालेल्या पदोन्नतीने या पदावर कोणताही अधिकार प्राप्त केला नाही आणि नंतर पदोन्नती मिळाली असली तरी कार्यकारी अभियंता, अधीक्षक अभियंता आणि मुख्य अभियंता या वरिष्ठ स्तरावरील पदांवर थेट भरतीस स्थान द्यावे. प्रतिवादींना या निर्देशांचे पालन करण्याचे आणि त्यानुसार संवर्ग संख्या निश्चित करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते. तसे करण्यात अपयश ि ठरल्याने सध्याची अवमान याचिका दाखल करण्यात आली आहे.

याचिका निकाली काढताना ह्या न्यायालयाने

धरले : अवमान कारवाईनंतरही नोटीस बजावण्यात आली असली, तरी वारंवार वेळ घेतला जात असला, तरी प्रतिवादींनी संथ गतीने काम केले आहे. विद्यमान पदोन्नतींना सेवेतून निवृत्त होईपर्यंत लाभ मिळावा म्हणून सेवाज्येष्ठता यादी अंतिम करण्यात प्रतिवादींनी जाणीवपूर्वक दिरंगाई केल्याचे या वस्तुस्थितीवरून स्पष्ट होते. या आभासाला सरसरी नजर टाकली तर त्यात निश्चित केलेल्या अनिवार्य कालमर्यादेचा प्रत्यय येतो.

ए.एन. सेहगाश"वि. राजे राम श्योराण 10

निकाल, वेळोवेळी दिलेले आदेश आणि प्रतिवादींनी तयार केलेली अंतिम यादी. तरीही नोंदवलेले विशिष्ट आणि स्पष्ट निष्कर्ष आणि दिलेल्या निर्देशानुसार फिटमेंट केले गेले नाही. पदोन्नती आणि थेट भरतीबाबत केलेल्या फिटमेंटवरून हे स्पष्ट होते, हे प्रतिवादींनी तयार केलेल्या ज्येष्ठता यादीवरून स्पष्ट होते. थेट भरतीकरणाच्यांना देण्यात

आलेले फिटमेंट थेट या न्यायालयाने दिलेल्या आदेशाच्या विरोधात गेले आहे. या न्यायालयाच्या निर्देशानुसार नियमांच्या अंमलबजावणीत प्रतिवादींकडून प्रामाणिकपणा नाही. हे वर्तन जाणीवपूर्वक केले गेले आहे आणि ज्या पदोन्नतीसाठी प्रतिवादींनी आधीच लढा दिला होता परंतु पराभूत झाले होते त्यांच्या बाजूने या आदेशांना वळण देण्यासाठी ही कारवाई करण्यात आली होती. प्रतिवादींना आदेशाच्या तारखेपासून एका आठवड्याच्या आत बेकायदेशीरपणा सिद्ध करण्याचे निर्देश दिले जातात.

[107-सी, डी, जी, 108-1), एल

दिवाणी अपिलीय अधिकार क्षेत्र : अवमान याचिका क्रमांक ३९/९२.

नियम 12 (3) आणि 12(5) च्या एकत्रित वाचनावर हे स्पष्ट होते की कार्यकारी अभियंता पदावर सहाय्यक कार्यकारी अभियंत्याच्या वाटपाचे वर्ष हे कॅलेंडर वर्ष असेल ज्यामध्ये सहाय्यक कार्यकारी अभियंता म्हणून नियुक्तीचे आदेश देण्यात आले होते

बनवले. त्यामुळे कार्यकारी अभियंता म्हणून त्यांची सेवाज्येष्ठता, कायद्याच्या कल्पनेनुसार, सहाय्यक कार्यकारी अभियंता म्हणून त्यांच्या प्रारंभिक नियुक्तीच्या तारखेशी संबंधित असेल आणि कार्यकारी अभियंता म्हणून वर्ग एकच्या अधिकाऱ्यांची सेवाज्येष्ठता अपरिवर्तनीय आहे. श्री. आर. आर. श्योराण यांच्या सेवाज्येष्ठतेची तारीख ३० ऑगस्ट १९७१ असेल. त्यानुसार कार्यकारी अभियंता म्हणून त्यांची सेवाज्येष्ठता मोजली जाईल ”.

कार्यकारी अभियंता म्हणून श्री. आर. एस. श्योराण यांची सेवाज्येष्ठता ३० ऑगस्ट १९७१ पासून पदोन्नतीबाबत वरीलप्रमाणे ठरविण्यात आली असली, तरी या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की:-

"त्याचे वाचन केल्यास कायदेविषयक अॅनिमेशन स्पष्टपणे दिसून येते, म्हणजे वर्ग १ सेवेतून पदोन्नती मिळालेली व्यक्ती सेवेतील ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त असू नये. उर्वरित ५० टक्के पदे केवळ सहाय्यक

कार्यकारी अभियंत्यांसाठीच खुली ठेवणे बंधनकारक आहे, ज्यांना थेट भरती करण्यात आली होती परंतु नंतर ते ड म्हणून पदोन्नतीसाठी पात्र आणि योग्य आढळले.

निकालाच्या परिच्छेद २१ मध्ये नियम १२ (६) सह नियम ५ (२) आणि नियम १२ च्या उपनियम (३) ते (५) च्या संचालनाचे एकत्रित वाचन केल्यास काय साध्य होईल, हे स्पष्ट करण्यात आले, ते म्हणजे, "थेट भरती हा सहाय्यक कार्यकारी अभियंता म्हणून पदोन्नतीच्या तारखेपासून कार्यकारी अभियंत्याच्या सेवेचा सदस्य आहे. याचा परिणाम असा झाला की, थेट भरतीच्या ५० टक्के कोट्यात पदावर विराजमान झालेल्या पदोन्नतीला या पदावर कोणताही अधिकार प्राप्त झाला नाही आणि नंतर पदोन्नती मिळाली असली तरी कार्यकारी अभियंता, अधीक्षक अभियंता आणि मुख्य अभियंता या वरिष्ठ स्तरावरील पदांवर थेट भरतीसाठी जागा मिळायला हवी.

असेही मानले गेले की:

"पदोन्नतीवर थेट भरती आपल्या कोट्यातून केली जाते, जरी नंतर पदोन्नतीला पदोन्नती दिली जाते आणि पदोन्नतीच्या कालावधीत मध्यस्थी केली जाते आणि पदोन्नतीच्या ज्येष्ठतेत अडथळा आणला जातो; सातत्याच्या साखळीतील दुवे संप करतात आणि मंजूर पदोन्नती प्रोबेशनरवर मोर्चा चोरतो."

'एमसीआरसी'ने कोट्याबाहेरील संवर्गातील पदावर पदोन्नतीने नेमणूक करणे आणि परिवीक्षा जाहीर केल्याने पदोन्नतीला थेट भरतीवर सेवाज्येष्ठतेचा दावा करण्याचा कोणताही अधिकार मिळणार नाही.

ए. ए. सहगलव. राजे राम श्योराण

107

त्या अनुषंगाने परिच्छेद आलेख २६ मध्ये परिशिष्ट 'अ' सह वाचण्यात आलेल्या नियम ३ (२) अन्वये सेवेची संवर्ग संख्या निश्चित करणे व ५(२) सह नियम १२ अन्वये पदोन्नती व थेट भरती झालेल्यांना वाटपाच्या प्रत्येक वर्षातील पदांचे वाटप करणे व संबंधित पदांवर मूळ

तत्त्वावर नियुक्तीआदेश जारी करण्याचे योग्य निर्देश देण्यात आले आहेत.

या न्यायालयाने ५ एप्रिल १९९१ रोजी दोन निकाल देताना प्रतिवादींना निकाल प्राप्त झाल्यापासून चार महिन्यांच्या आत निर्देशांचे पालन करण्याचे आदेश दिले. १.१.९२ रोजी अवमान अर्ज दाखल करण्यात आला होता. मुदतवाढीसाठी वेळ मागितला नाही. अवमान कारवाईनंतरही नोटीस बजावण्यात आली असली, तरी वारंवार वेळ घेतला जात असला तरी प्रतिवादींनी संथ गतीने काम केले आहे. विद्यमान पदोन्नतींना सेवेतून निवृत्त होईपर्यंत लाभ मिळावा म्हणून सेवाज्येष्ठता यादी अंतिम करण्यात प्रतिवादींनी जाणीवपूर्वक दिरंगाई केल्याचे या वस्तुस्थितीवरून स्पष्ट होते. निकालात निश्चित केलेली बंधनकारक चौकटी, वेळोवेळी दिलेले आदेश आणि प्रतिवादींनी तयार केलेली अंतिम यादी याकडे सरसरी नजर

टाकल्यास हा आभास अधिक चव्हाट्यावर येतो. असे असले तरी नोंदविलेले विशिष्ट आणि निःसंदिग्ध निष्कर्ष आणि त्यामध्ये असलेल्या निर्देशांनुसार योग्य ते केले गेले नाही. पदोन्नती आणि थेट भरतीबाबत केलेल्या फिटमेंटरून हे स्पष्ट होते, हे प्रतिवादींनी तयार केलेल्या ज्येष्ठता यादीवरून स्पष्ट होते. उदाहरणार्थ, थेट भरती, एम. के. अग्रवाल यांची पदोन्नती, Sl.No. 22 1962 मध्ये लागू करण्यात आला. ११ जानेवारी १९६२ पर्यंत थेट भरती उपलब्ध नव्हती. ११.१.६२ रोजी त्यांची पहिल्यांदा नियुक्ती करण्यात आली. आधी म्हटल्याप्रमाणे त्यांना १९६२ पासून कार्यकारी अभियंता म्हणून ग्राह्य धरण्याचा अधिकार आहे, मात्र तोपर्यंत १० पदे सरळ भरतीसाठी उपलब्ध असल्याने त्यांना ५ वर्षे सेवेनंतर म्हणजे १९६७ मध्ये पदोन्नती देण्यात आली होती. हे केवळ काल्पनिक आहे, कारण मान्य आहे की, २१ पदे पदोन्नतीने व्यापली होती. नियम १२ लागू झाल्यामुळे पदोन्नतीदारांना

केवळ १० किंवा ११ पदे भूषविण्याचा अधिकार आहे.
त्यामुळे त्यांना फायदा मिळणे आवश्यक होते व त्यांना
कार्यकारी अभियंता म्हणून ११.१.६२ पासून पदोन्नती देण्यात
आली आहे, असे मानले जाणे आवश्यक होते . त्याऐवजी
त्यांनी त्यांना १९६६ मध्ये वाटपाचे वर्ष म्हणून फिटमेंट दिले
आहे. हे थेट या न्यायालयाने दिलेल्या निर्देशाच्या विरोधात
गेले आहे. आर. ए. गोयल यांना आधी पदोन्नती मिळाली
असली तरी ते नंतरच एम. के. अग्रवाल यांना उपलब्ध
व्हायला हवे होते, कारण सर्व पदोन्नतांनी त्यांच्या कोट्यापेक्षा
जास्त म्हणजे १० पदे व्यापली आहेत.

त्याचप्रमाणे या अवमान प्रकरणातील याचिकाकर्ते श्योराण आणि
एस. एल. क्रमांक ३९ वर उभे असलेले ए. आर. के. अग्रवाल हे ही त्याच
बेकायदा फिटमेंटची पुनरावृत्ती करताना प्रतिवादींनी जाणीवपूर्वक केलेली
कारवाई दर्शवतील. कार्यकारी अभियंता म्हणूनही श्योराण यांची
सेवाज्येष्ठता ३०.८.७१ पासून निश्चित करण्यात आल्याचे यापूर्वीच दिसून

आले आहे. येथे कारण असे होते की, सर्व पदोन्नती व सरळ भरतीसाठी ५ वर्षांची सेवा शिथिल करण्यात आली आणि सरळ भरतीसाठी ५० टक्के कोटा शिल्लक राहिली. परंतु कार्यकारी अधिकारी म्हणून त्यांची सेवाज्येष्ठता ८ ऑक्टोबर १९७३ अशी देण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे पदोन्नती व सरळ भरती यांची परस्पर पूर्तता करताना आर. के. अग्रवाल यांना १९६६ असे वाटपाचे वर्ष देण्यात आले आहे. त्याला १.१.७२ पासून फिटमेंट देण्यात आले. परंतु वाटपाचे वर्ष १९६६ होते ज्या वर्षी पदोन्नती ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त होती आणि त्यांनी श्योरानला एसएल क्रमांक ४४ वर ढकलले. पदोन्नतीच्या कोट्यातील पदांची उपलब्धता १.१.७२ ची इतकी होती. कार्यकारी अभियंता पदाच्या वाटपाचे वर्ष श्योराण यांना ८.१०.७३ असे देण्यात आले होते, परंतु अग्रवाल यांना ते १० जुलै १९७२ असे देण्यात आले होते, जे साहजिकच बेकायदेशीर आहे आणि या न्यायालयाने निकालात स्पष्ट केलेल्या नियमांच्या अगदी विरुद्ध आहे. या न्यायालयाच्या निर्देशानुसार नियमांच्या अंमलबजावणीत प्रतिवादींकडून प्रामाणिकपणा नसल्याचे या कारवाईवरून दिसून येते. हे वर्तन जाणीवपूर्वक केले गेले आहे आणि ज्या

पदोन्नतीसाठी प्रतिवादींनी आधीच लढा दिला होता परंतु पराभूत झाले होते त्यांच्या बाजूने या आदेशांना वळण देण्यासाठी ही कारवाई करण्यात आली होती.

त्यामुळे आधी सांगितल्याप्रमाणे ही बेकायदेशीरता दुरुस्त करून आठवडाभरात सुधारित आदेश देण्याचे निर्देश प्रतिवादींना देण्यात आले आहेत. अवमान प्रकरणी योग्य तो आदेश स्वीकारण्यासाठी संबंधित अधिकाऱ्याने त्या दिवशी उपस्थित राहावे.

7.4.95 रोजी प्रकरण पोस्ट करा.

टी.एन.ए.

याचिका निकाली काढली,

X-X-X-X

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित

राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X